

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Кваліфікаційна робота

053 – Психологія

Конфліктна поведінка підлітків: дослідження і методи
регуляції

Виконала: студентка 4 курсу, групи П-4
спеціальності 053 «Психологія»
Тодавчич Л.М.

Керівник Ямчук Т.Ю.
Рецензент Соломко Е.Т.

Мукачево 2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	
1.1. Психологічні особливості підліткового віку	6
1.2. Психологічні детермінанти конфліктної поведінки підлітків	10
1.3. Агресивний компонент в конфліктній поведінці особистості підлітка... ..	21
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	
2.1 Методи та процедури дослідження	32
2.2 Аналіз результатів дослідження	36
2.3. Психологічні методи та засоби подолання конфліктів	42
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ.....	59

ВСТУП

Актуальність дослідження. Незважаючи на те, що підлітковий вік в психології ХХ століття вивчався досить докладно, сучасні підлітки відрізняються від однолітків попередніх поколінь рядом соціально-психологічних особливостей. Серед них дослідниками відзначається підвищена конфліктність підлітків в умовах школи в цілому і в педагогічному процесі зокрема. Сучасні підлітки частіше стали демонструвати девіантну і навіть делінквентну поведінку.

Практика показує, що підлітки не вміють вирішувати конфлікти, і в їх конфліктних відносинах переважають деструктивні тенденції. Для зниження гостроти подібних явищ і більш продуктивного розв'язання міжособистісних конфліктів, необхідний їх психологічний супровід. Успішність взаємодії з підлітками вчителя та шкільного психолога багато в чому визначається розумінням вікової специфіки конфліктності та обранням адекватних засобів і способів роботи з ними.

В працях Л.І. Божович [6], Д. Фельдштейна [24] ядром конфліктної поведінки, яка призводить до моральної деформації особистості є не біологічні особливості, а недоліки сімейного та шкільного виховання, тобто психолого-педагогічна занедбаність та пасивність підлітка. Підліток очікує уваги і розуміння, довіри дорослого, але недовіра до нього породжує психологічний бар'єр, непорозуміння, конфліктність.

Помітну роль в стосунках з оточуючими грають негативні почуття та емоції підлітків такі, як гнів, страх, помста, ворожість. Така конфліктна, агресивна поведінка підлітків пов'язана з негативними формами поведінки: бійками, образами, тілесними ушкодженнями тощо.

Д.І. Фельдштейн стверджує про те, що якщо потреба підлітка в інтимно-особистісному спілкуванні задовольняється, то розвиток особистості здійснюється в позитивному напрямку, але коли потреба підлітка в соціально-

орієнтованій формі спілкування залишається незадоволеною і обумовлює перевагу стихійно-групового спілкування, то призводить до негативного напрямку розвитку особистості підлітка. Ось чому необхідне цілеспрямоване включення підлітка в систему багатопланової діяльності, що забезпечує успішну форму поведінки, ліквідацію занедбаності, конфліктності, агресивності чи пасивності [24].

Однією зі складових конфліктної ситуації є її образ – те, як сприймають один одного і ситуацію учасники конфліктної взаємодії. Уявлення про конфлікт і способи його вирішення значно впливає на спілкування підлітків, оскільки людина реагує не на реальність, а на те, як він її собі уявляє. Знання специфіки і статево-вікових особливостей цих уявлень необхідні для психокорекційної роботи з підлітками різних категорій.

Актуальність вивчення педагогічних проблем, пов'язаних з подоланням конфліктності навчально-виховної взаємодії, також обумовлена й сучасними потребами школи, процесами її демократизації та гуманізації. Проблемам вивчення різних видів конфліктів, конфліктних ситуацій, рівнів і стадій розвитку конфліктів присвячені спеціальні дослідження широкого загалу вчених (В. Абрамова, В. Андрєєва, Ф. Бородкін, Ф. Василюк, А. Гусєва, О. Донченко, А. Дмитрієв, Є. Зайцева, І. Зимня, А. Кармін, М. Лебедева, Т. Титаренко). Існує також ряд досліджень специфіки конфліктів саме у системі освіти. Їм присвячені роботи таких авторів, як І. Башкатова, Л. Воробйова, Т. Драгунова, В. Журавльова, В. Кан-Калик, О. Кузьменкова, К. Левітана, Л. Мітіна та інших.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена практичним запитом сучасного суспільного розвитку, потребами шкільної психологічної служби, а також логікою подальшого наукового пізнання генезису уявлень про конфлікт у суб'єктів міжособистісного спілкування.

Об'єктом дослідження є особистість підлітка.

Предметом дослідження є засоби регулювання особистісного конфлікту.

Мета дослідження — теоретично вивчити та емпірично дослідити психологічні компоненти у конфліктній поведінці підлітків.

Відповідно до мети дослідження були визначені наступні завдання:

1. З'ясувати психологічні детермінанти конфліктної поведінки підлітків.
2. Описати агресивний компонент в конфліктній поведінці особистості підлітка.
3. Емпірично дослідити конфліктну поведінку підлітків.

Для розв'язання поставлених завдань були використані наступні методи: теоретичні (аналіз і узагальнення теоретичних джерел, синтез, порівняння, узагальнення) та діагностичні, зокрема: методика діагностики стану агресії у підлітків Басса та Дарки, методика діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки К. Томаса, методика «Особистісна агресивність і конфліктність» Є.П. Ільїна і П.А. Ковальова.

База дослідження. Дослідження проводилося на базі Мукачівської гімназії. В дослідженні взяло участь 30 учнів дев'ятого класу (14 хлопців і 16 дівчат).

Практичне значення дослідження: результати дослідження можуть бути використані практичними психологами у безпосередній роботі з учнями та надання консультацій куратором для їхньої роботи з учнями.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз літературних джерел показав, що у підлітковому віці спостерігається підвищена агресивність і конфліктність, які обумовлені специфікою протікання даного вікового періоду. Однак, дане твердження не означає, що це незмінне явище, яке не підлягає корекції. Більшість авторів вказують на високу варіативність протікання підліткової кризи і її залежність від ззовні навколишніх умов таких як, психолого-педагогічний супровід, характер ідентифікації, соціально-психологічний мікроклімат в сім'ї, стосунки з однолітками і вчителями та ін.

Підлітковий вік характеризується як перехідний та досить конфліктний. Звідси й неадекватність реакцій у взаєминах з оточуючими, суперечливість у діях і вчинках, які сприймаються дорослими як аномалія, відхилення від суспільних правил. Це вік самоствердження серед однолітків, протесту і бунту проти старших, вік сильних емоцій і переживань. Розвиток на цьому етапі йде швидкими темпами, особливо багато змін спостерігається в плані формування особистості. Головна особливість підлітка – особистісна нестабільність. Всі ці процеси перебудови організму тривалі й нелегкі, але необхідні для перетворення дитини в повноцінну особистість. Саме цим обумовлюється виникнення вікової кризи у підлітків, що часто виявляється у підвищеній конфліктності підлітків. В ході бурхливого зростання і фізіологічної перебудови організму у підлітків може виникнути відчуття тривоги, підвищена збудливість, занижена самооцінка. Щодо загальних особливостей цього віку, О.В. Киричук та В.А. Роменець наголошують про мінливість настроїв, емоційну нестійкість, несподівані переходи від веселощів до смутку, песимізму. Прискіпливе ставлення до рідних поєднується із гострим незадоволенням собою.

Підлітковий вік характеризується підвищеною збудливістю, нестійкістю емоцій і поведінки, підлітки погано контролюють себе, емоційні й нестабільні, що призводить до підвищення конфліктності та агресивності.

Беручи до уваги те, що конфліктність є рисою особистості, первинними чинниками якої виступають природні задатки і соціальний досвід, Науковці виділяють види психологічних детермінант підліткової конфліктності: детермінанти, пов'язані з психофізіологічними особливостями розвитку; власне психологічні детермінанти; соціальні детермінанти.

Конфліктна поведінка пов'язана з певними рисами характеру та якостями особистості підлітка такими, як: нетерпимість до недоліків інших, занижена самокритичність, імпульсивність до агресивної поведінки, до підпорядкування інших, неувважності до людей, користоловство, егоїзм. Причини конфліктів можуть корінитися в особистісній своєрідності членів підліткового колективу, це насамперед: невміння контролювати свій емоційний стан, низький рівень самоповаги, агресивність, підвищена тривожність, некоммунікабельність, надмірна принциповість.

З конфліктною поведінкою тісно пов'язане таке поняття як агресивність. Агресивність виступає як одна із компонентів агресивної поведінки підлітка. Агресивна поведінка, на наш погляд, є результатом порушення стосунків підлітка з середовищем. Всім дітям властиве прагнення досягти позитивної оцінки оточуючих. Незадоволеність цією життєво важливою соціальною потребою викликає у дитини негативні емоційні переживання, штовхає її на пошук виходу з травмуючої ситуації.

Агресивні дії підлітків виступають: як засіб досягнення значущої мети; як спосіб психологічної розрядки, заміщення блокованої потреби і переключення діяльності; як самоціль, що задовольняє потребу в самореалізації й самоствердженні.

Обробка отриманих даних за діагностичними методиками дозволила зробити наступні висновки:

В дев'ятому класі домінуючим стилем поведінки виявилось суперництво (40%) – тобто, конкуренція, яка характеризується намаганням задовольнити власні інтереси за рахунок інших. Компроміс (21%)

характеризуються прагненням частково задовольнити як свої домагання, так і прагнення опонента. Співпраця (19%) - прагненням максимально врахувати як власні інтереси, так і інтереси партнера. Стилї поведінки уникнення та пристосування притаманні 20% (по 10%) учнів класу.

За результатами тестування важливо всіх респондентів умовно розділити на три підгрупи: перша підгрупа – це діти, основним типом поведінки яких в конфліктних ситуаціях є пристосування; друга підгрупа – це діти, які віддають перевагу у конфлікті такому типу поведінки як суперництво; третя підгрупа – це діти, які в конфлікті використовують в основному компромісну поведінку.

Можна добре прослідкувати і оцінити тенденцію використання стилів поведінки у конфлікті, які відносяться до першої моделі регулювання конфліктів - кооперації (стиль компромісу та співпраці) і до другої моделі регулювання конфліктів - напористості (стиль змагання і пристосування). Для підлітків найбільш припустимою є друга модель регулювання конфліктів - напористість (використовують 60% підлітків), у той час як перша модель - кооперація - характерна лише для 32% підлітків.

За результатами дослідження рівня агресії за методикою Басса-Даркі в 9-А класі можна сказати наступне: переважають такі різновиди агресії як непряма агресія та підозрілість, слід відмітити також високі показники в різновидах вербальна агресія та почуття провини; цікаво відмітити, що до фізичної агресії більш схильні дівчата ніж юнаки (56,3% та 42,8% відповідно); найбільш схильними до вербальної агресії є дівчата (81,25%), хоча і серед юнаків цей показник досить високий; до непрямой агресії схильні як юнаки так і дівчата, хоча серед дівчат цей показник вищий (64,3% і 75% відповідно); досить високим є показник негативізму у групі, за цим параметром він вищий у юнаків, хоча і серед дівчат досить високий, до негативізму схильна половина опитаних дівчат; показник роздратування вищий серед юнаків - 64,3% і 43,8% відповідно; показник підозрілість однаково високий і серед юнаків (85,7%) і

серед дівчат (68,75%), хоча серед юнаків він вищий; за показником образу значення розподілились однаково серед юнаків, а серед дівчат схильних до образу - меншість (31,25%); показник почуття провини однаково високий серед юнаків і дівчат - 57,2% і 62,5 відповідно; індекс агресивності більший серед дівчат (62,5%); індекс ворожості як серед юнаків, так і серед дівчат не виходить за межі норми.

Для того, щоб успішно вирішити конфліктні ситуації, насамперед розглядаються наступні характеристики конфлікту: цілі, мотиви, **емоційні стани** опонентів, особливості розвитку протистояння та ін. У **психологічних** дослідженнях визначені принципи, якими слід керуватися при вирішенні конфлікту: вирішення конфлікту з урахуванням суті та змісту протиріччя; вирішення конфлікту з урахуванням його цілей; вирішення конфлікту з урахуванням емоційних станів; вирішення конфлікту з урахуванням особливостей його учасників; вирішення конфлікту з урахуванням його динаміки.

Практика показує, що підлітки не вміють вирішувати конфлікти, які виникають, в їхніх конфліктах переважають деструктивні тенденції. Для знижки гостроти подібних явищ та більш продуктивного вирішення міжособистісних конфліктів необхідний соціально-педагогічний супровід. Тренінг є найефективнішою технологією, яка сприятиме вирішенню конфліктної ситуації в підлітковому середовищі. Зауважимо, що впливовим засобом є також рольові ігри, які впливають на духовний розвиток людини. Третя умова ефективного вирішення конфліктів у підлітковому середовищі – організація самовиховання підлітків. До основних компонентів, засобів цієї умови можна віднести аутотренінги, саморегуляцію поведінки підлітків, тренінг, самоаналіз конфліктних ситуацій та ін.

Отже, зазначені умови, на нашу думку, сприятимуть розв'язанню конфліктних ситуацій в підлітковому середовищі соціальним педагогом. Саме ці умови містять необхідні методи та технології роботи, завдяки яким

соціальний педагог може використовувати у своїй діяльності й індивідуальний, груповий, і диференційний підходи, також за допомогою певних методик може навчити підлітків, як самим виходити з конфліктних ситуацій, тобто, використовуючи у своїй діяльності такі ефективні умови, соціальний педагог надасть підліткам не тільки певний багаж знань і умінь, але й закріпить певні навички.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>